

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

01.11.2024. Nr. 1-8/19

Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisija
budzeta.komisija@saeima.lv

Saeimas Sociālo un darba lietu komisija
sociala.komisija@saeima.lv

Par likumprojektu „Grozījumi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā” (Nr. 753/Lp14)

Saeima 2024. gada 30. oktobra sēdē pirmajā lasījumā atbalstīja likumprojektu "Grozījumi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā", kas kā sastāvdaļa iekļauts likumprojekta "Par valsts budžetu 2025. gadam un budžeta ietvaru 2025., 2026. un 2027. gadam" pavadošo likumprojektu paketē.

[1] Ar likumprojektu paredzēts novērst Satversmes tiesas 2023. gada 5. oktobrī lietā Nr. 2022-34-01 "Par Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 33. panta pirmās daļas un likuma "Par sociālo drošību" 2.² panta otrās un trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam" konstatētos trūkumus. Tiesa citstarp atzina, ka apstrīdētajās normās paredzētā **minimālo ienākumu sliekšņa noteikšanas kārtība kopā ar citiem sociālās drošības sistēmas pasākumiem** nerada ikvienai trūcīgai personai iespēju veidot cilvēka cieņai atbilstošu dzīvi. Tādēļ tās atzina par neatbilstošām Satversmes 1. un 109. pantam.

Grozījumu mērķis ir palielināt garantēto minimālo ienākumu (turpmāk – GMI) sliekšni, lai izpildītu Satversmes tiesas spriedumu. GMI sliekšni ir paredzēts noteikt 22% apmērā no ienākumu mediānas¹. Tādējādi 2025. gadā GMI sliekšnis būs 166 euro pirmajai vai vienīgajai personai māsaimniecībā un 116 euro pārējām personām māsaimniecībā. Palielinot GMI sliekšni no 20% uz

---

¹ 2025. gadā GMI sliekšnis un trūcīgas vai maznodrošinātas māsaimniecības sliekšnis tiks aprēķināts procentuālā apmērā (attiecīgi 22%, 50% un ne vairāk kā 80%) no Centrālās statistikas pārvaldes tīmekļvietnē publicētās minimālo ienākumu mediānas 2022. gadā – 754,74 euro. Sk. Oficiālās statistikas portālu. NNM080. Minimālo ienākumu (MIL) mediāna (ekvivalents ienākums uz vienu māsaimniecības locekli; skala 1, 0,7, 0,7) (eiro) 2004 – 2022.

22% no ienākumu mediānas, 2025. gadā tas palielināsies attiecīgi par 15 euro (vidēji 0,50 euro dienā) un 10 euro (vidēji 0,33 euro dienā).

Satversmes tiesa lietā Nr. 2022-34-01 secināja, ka garantēto minimālo ienākumu pabalsts kopā ar pārtikas komplektiem nesasniedz vienas personas pārtikas groza izmaksas, bet zupas virtuves un brīvpusdienas izglītojamiem nav pieejamas ikvienai trūcīgai personai.

Ņemot vērā, ka no nākamā gada ir paredzēts samazināt pārtikas atbalsta apjomu, t.i., turpmāk viens cilvēks varēs saņemt vienu pārtikas preču komplektu ceturksnī, līdzšinējo divu komplektu vietā², kā arī nav palielinājies gatavo maltīšu izsniegšanas vietu skaits³, pastāv bažas, ka **arī pēc GMI sliekšņa paaugstināšanas par 2 procentpunktiem, tas joprojām nesniegs trūcīgai personai pietiekamu atbalstu pamatvajadzību (ēdiens, apģērbs, mājoklis, veselības aprūpe, obligātā izglītība) nodrošināšanai.**

[2] Tāpat ar grozījumiem ir paredzēts samazināt mājokļa pabalsta aprēķināšanai piemērojamus koeficientus. Likumprojekta anotācijā norādīts, ka, palielinot GMI sliekšņa summu līdz 22% no ienākumu mediānas, pie esošajiem koeficientiem mājokļa pabalsta aprēķinā būtiski palielinātos arī summas, kurām jāpaliek māsaimniecības rīcībā pēc komunālo rēķinu nomaksas. Līdz ar to, **lai kompensētu pašvaldībām šo 2 procentpunktu GMI sliekšņa palielinājuma rezultātā radīto izdevumu pieaugumu, ir paredzēts samazināt mājokļa pabalsta aprēķināšanai piemērojamus koeficientus** (turpmāk – koeficienti), kas noteikti Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 35. panta piektajā daļā.

[2.1] Attiecīgi, mājokļa pabalsta aprēķināšanai, GMI sliekšņu summai ir paredzēts noteikt sekojošus koeficientus:

- 1) atsevišķi dzīvojošai pensijas vecuma personai vai atsevišķi dzīvojošai personai ar invaliditāti — koeficientu 2,1 (šogad - 2,5);
- 2) māsaimniecībai, kurā ir tikai pensijas vecuma personas vai personas ar invaliditāti, — koeficientu 1,7 (šogad – 2);
- 3) māsaimniecībai, kurā ir pensijas vecuma personas vai personas ar invaliditāti un bērni, — koeficientu 1,7 (šogad – 2);

---

² Noteikumu projekts (24-TA-2210) "Grozījumi Ministru kabineta 2022. gada 21. jūnija noteikumos Nr. 381 "Eiropas Sociālā fonda Plus programmas materiālās nenodrošinātības mazināšanai 2021.–2027. gadam īstenošanas noteikumi"". Pieejams: [Tiesību aktu projektu publiskajā portālā](#).

³2024. gadā Latvijā ir 26 maltīšu izdales vietas 17 pašvaldībās. Salīdzinājumam, 2023. gadā bija 30 maltīšu izsniegšanas vietas 19 pašvaldībās. Galvenokārt tās atrodas pilsētās. Sk. informatīvo ziņojumu "Par Eiropas Sociālā fonda Plus programmas materiālās nenodrošinātības mazināšanai 2021.–2027. gadam finansēšanu 2025.–2027. gadā".

4) pārējām mājsaimniecībām — koeficientu 1,3 (šogad – 1,5).

Likumprojekta "Grozījumi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojumā (anotācija) citstarp ir norādīts, ka koeficientu samazināšana nepasliktinās esošo situāciju, t.i., ienākumu apmērs, kas paliek mājsaimniecības rīcībā pēc mājokļa izdevumu apmaksas, nesamazināsies, bet gan nedaudz palielinās. Tādējādi arī netiek pārkāpts tiesiskās palāvības princips.

Atsevišķi dzīvojošai pensijas vecuma personai vai personai ar invaliditāti, GMI sliekšnim piemērojot koeficientu 2,1, pēc mājokļa izdevumu apmaksas personas rīcībā 2025. gadā paliks **348,60 euro** (2024. gadā - 342,50 euro), savukārt, piemērojot šobrīd spēkā esošo koeficientu 2,5, mājsaimniecības rīcībā paliktu **415 euro**. Mājsaimniecības, kurā ir divas pensijas vecuma personas vai personas ar invaliditāti, piemērojot koeficientu 1,7, rīcībā paliks **479,40 euro** (2024. gadā – 466 euro), savukārt, piemērojot šobrīd spēkā esošo koeficientu 2, mājsaimniecības rīcībā paliktu **564 euro**. Pārējām mājsaimniecībām, pie kurām citstarp pieder arī ģimenes ar bērniem, aprēķinot mājokļa pabalstu, GMI sliekšnim piemērojams koeficients 1,3. Rezultātā mājsaimniecībā, kurā ir viena darbspējīga persona un divi bērni, pēc mājokļa izdevumu apmaksas tās rīcībā 2025. gadā paliks **517,40 euro** (2024. gadā 493,50 euro), bet piemērojot šobrīd spēkā esošo koeficientu 1,5, mājsaimniecības rīcībā paliktu **597 euro**.⁴

Tas nozīmē, ka pēc mājokļu izdevumu apmaksas personas rīcībā paliks mazāk ienākumu, nekā tad, ja koeficienti mājokļa pabalsta aprēķinā netiktu samazināti.

Vēlos vērst Saeimas uzmanību, ka 2025. gadā izmaiņas mājokļa pabalsta aprēķinā negatīvi ietekmēs ne tikai maznodrošinātās mājsaimniecības, bet arī daļu trūcīgās mājsaimniecības, it īpaši, atsevišķi dzīvojošas pensijas vecuma personas vai personas ar invaliditāti. Proti, 2025. gadā sliekšnis trūcīgas mājsaimniecības statusa noteikšanai būs 377 euro (50% no 754,74 euro) pirmajai vai vienīgajai personai mājsaimniecībā un 264 euro pārējām personām mājsaimniecībā. Attiecīgi, divu personu mājsaimniecībai tas ir 641 euro, triju personu mājsaimniecībai – 905 euro.

[2.2] Latvijas Bērnu Labklājības Tīkla veiktajā aptaujā "Latvijas Ģimeņu barometrs 2024"⁵ ir secināts, ka viena no aktuālākajām problēma, ar ko saskaras ģimenes saistībā ar mājokli, ir apgrūtināta mājokļa uzturēšanas izdevumu segšana. Kopumā 29% aptaujāto ģimeņu norādīja, ka

⁴ Sk. arī likumprojekta "Grozījumi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā" sākotnējās ietekmes (ex-ante) novērtējuma ziņojumā (anotācija) 1.1. punktā iekļautos aprēķinus.

⁵ Pieejama Latvijas Bērnu Labklājības Tīkla tīmekļa vietnē www.bernulabklajiba.lv.

izdevumi par mājokli ir liels finansiālais slogs un 19% to atzīmēja kā savu aktuālāko problēmu saistībā ar mājokli. Augstie izdevumi par mājokli īpaši aktuāli ir ģimenēm ar salīdzinoši zemiem ienākumiem (37% to atzīmēja kā sava mājokļa trūkumu), Rīgā dzīvojošām ģimenēm (36%), viena vecāka ģimenēm (35%) un ģimenēm, kurās aug bērns ar īpašām vajadzībām (35%).⁶

Statistikas dati liecina, ka pagājušais, 2023. gads riska grupas ģimenēm, tādām kā viens pieaugušais ar bērniem, finansiālā ziņā bijis īpaši grūts, proti, 76% mājsaimniecību ir bijis apgrūtināti (20% - ļoti apgrūtināti, 56% - nedaudz apgrūtināti) segt mājokļa izdevumus, mājokļa uzturēšanas izdevumi sastādīja 21% no mājsaimniecības rīcībā esošajiem ienākumiem (2022. gadā – 18%).⁷

Tāpat jāatzīmē, ka ievērojami pieaudzis to mājsaimniecību īpatsvars, kuriem **mājokļa uzturēšanas izdevumi ir pārmērīgs finansiāls slogs** (mājokļa izmaksas veido vairāk nekā 40 % no rīcībā esošiem ienākumiem). Proti, pārmērīgs finansiāls slogs 2023. gadā tas bija 20,2% vienas personas (65 gadi un vairāk) mājsaimniecībām (2022. gadā – 14,8%), 17,8% mājsaimniecībām ar vienu pieaugušo un bērniem (2022. gadā – 10,0%)⁸.

[2.3] No Anotācijas izriet, ka mājokļa pabalsta aprēķināšanai izmantotie koeficienti ir samazināti, lai kompensētu pašvaldībām 2 procentpunktu GMI sliekšņa palielinājuma rezultātā radīto izdevumu pieaugumu, un šis **koeficientu samazinājums veikts, pamatojoties uz Latvijas Pašvaldību savienības pieprasījumu**, un vienlaikus tas ļaus samazināt valsts līdzfinansējumu mājokļa pabalsta izdevumu kompensēšanai.

Uzskatu, ka valsts **finansiālās iespējas nevar kalpot par vienīgo kritēriju, izlemjot jautājumus, kas saistīti ar pamatvajadzību nodrošināšanu**. Anotācijā nav norādīts cits pamats koeficientu samazināšanai kā vien nepieciešamība samazināt mājokļa pabalsta izmaksai paredzēto finansējumu.

Jāpiekrīt apgalvojumam, ka absolūtos lielumos sociālais atbalsts netiek samazināts, tomēr pieaugošas dzīves dārdzības apstākļos, sociālā atbalsta palielinājumam ir jābūt pamatotam un adekvātam.

---

⁶ Aptaujas "Latvijas Ģimeņu barometrs 2024" rezultātu apkopojums.

⁷ Turpat.

⁸ Oficiālās statistikas portāls. MAI040. Mājsaimniecību īpatsvars, kurām mājokļa izdevumu segšana ir pārmērīgs slogs (procentos) – Rādītāji un Laika periods.

Tādējādi mājokļa pabalsta aprēķināšanai noteikto koeficientu samazināšana līdztekus ar citiem lēmumiem⁹ sociālās aizsardzības jomā, drošticami **negatīvi ietekmēs Latvijas nabadzīgākos iedzīvotājus**, tostarp pensijas vecuma personas, personas ar invaliditāti un bērnus.

[3] Papildus tam vēršu uzmanību, ka Satversmes tiesa ir atzinusi, ka no cilvēka cieņā balstītas sociāli atbildīgas valsts principa izriet valsts pienākums minimālo ienākumu sliekšņus noteikt pēc **pamatotas un argumentētas metodes**, jo tikai tādā veidā būs iespējams pārliecināties par to, ka noteiktais līmenis kalpo cilvēka cieņas aizsardzībai, sociālās nevienlīdzības izlīdzināšanai un valsts ilgtspējīgai attīstībai¹⁰.

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka valsts garantētais sociālo tiesību nodrošinājuma apmērs var mainīties atkarībā no valsts rīcībā esošo finanšu līdzekļu apjoma. Tomēr neatkarīgi no ekonomiskās situācijas valstī likumdevējam ir saistošas Satversmē noteiktās personu pamattiesības¹¹. Arī ekonomiskās lejupslīdes apstākļos ir jānodrošina valsts iepriekš noteiktais pabalsts, bet, to samazinot, jāievēro samērīgums, t.i., valsts nevar atkāpties no iepriekš apsolutā, nostādot personu būtiski nelabvēlīgā situācijā un tādējādi nesamērīgi pārkāpjot personas tiesisko paļāvību uz valsts atbalstu.¹² Tieši ārkārtējos apstākļos pieaug sabiedrības interešu nozīmīgums un to nodrošināšanas nepieciešamība.¹³

Aicinu Saeimu, pieņemot lēmumu, rūpīgi izvērtēt, vai esošajā ekonomiskajā situācijā, ir sociāli atbildīgi un samērīgi mazināt sociālo atbalstu visnabadzīgākajai Latvijas iedzīvotāju daļai, ar to domājot ne vien GMI pabalsta saņēmējus, bet arī trūcīgas un maznodrošinātas ģimenes.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

* No 2024.gada janvāra Tiesībsarga biroja gatavotie dokumenti tiek formatēti, ievērojot piekļūstamības prasības personām ar uztveres un redzes traucējumiem.

---

⁹ Piemēram, nav virzītas izmaiņas valsts sociālo pabalstu apmēra palielināšanai, atvieglojumi par apgādājamajiem paliek līdzšinējā apmērā – 250 euro mēnesī par katru apgādājamo.

¹⁰ Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija spriedums lietā Nr. 2019-24-03, 2020. gada 9. jūlija spriedums lietā Nr. 2019-27-03 un 2020. gada 16. jūlija spriedums lietā Nr. 2019-25-03.

¹¹ Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra spriedums lietā Nr. 2009-43-01, 24. punkts.

¹² Satversmes tiesas 2009. gada 15. marta spriedums lietā Nr. 2009-44-01, 16. punkts.

¹³ Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra spriedums lietā Nr. 2009-08-01, 23. punkts.